

27168
19

Fides QUÆRENS INTELLECTUM

ANSELM Z CANTERBURY

PROSLOGION
O PRAVDĚ
O SVOBODĚ ROZHODOVÁNÍ

V latinském a českém znění

Kalich Praha 1990

DE LIBERTATE ARBITRII

Capitulum I.

Quod potestas peccandi non pertineat ad libertatem arbitrii.

DISCIPULUS. Quoniam liberum arbitrium videtur repugnare gratiæ et prædestinationi et præscientiæ dei: ipsa libertas arbitrii quid sit nosse desidero, et utrum semper illam habeamus. Si enim libertas arbitrii est „posse peccare et non peccare“, sicut a quibusdam solet dici, et hoc semper habemus: quomodo aliquando gratia indigemus? Si autem hoc non semper habemus: cur nobis imputatur peccatum, quando sine libero arbitrio peccamus?

MAGISTER. Libertatem arbitrii non puto esse potentiam peccandi et non peccandi. Quippe si hæc eius esset definitio: nec deus nec angeli qui peccare nequeunt liberum haberent arbitrium; quod nefas est dicere.

O SVOBODĚ ROZHODOVÁNÍ

I. KAPITOLA

MOŽNOST HŘEŠIT NEPATŘÍ KE SVOBODĚ ROZHODOVÁNÍ

Žák: Zdá se, že svobodné rozhodování se neslučuje s milostí a předurčením (a předzvěděním) božím. Proto bych se rád dověděl, co to vůbec svoboda rozhodování je: a zda ji máme vždy? Jestliže je totiž svoboda rozhodování „možnost hřešit a nehřešit“, jak někteří lidé rádi říkají¹, a jestliže ji máme vždy – jak to, že je nám někdy zapotřebí milosti? Jestliže ji však nemáme vždy, proč se nám přičítá jako hřích, když bez svobodného rozhodnutí hřešíme? Učitel: Nemyslím si, že svoboda rozhodování je možnost hřešit a nehřešit. Vždyť kdyby toto byla její definice, ani Bůh, ani andělé, kteří nejsou s to hřešit, by nebyli v rozhodování svobodní; to však je hanebné tvrdit.²

1 Srov. Augustinus, PL 42, 537; 32, 1240; 45, 1102n.

2 Srov. August. PL 45, 1518.

D. Quid si dicitur aliud esse liberum arbitrium dei et bonorum angelorum, aliud nostrum?

M. Quamvis differat liberum arbitrium hominum a libero arbitrio dei et angelorum bonorum, definitio tamen huius libertatis in utrisque secundum hoc nomen eadem debet esse. Licet enim animal differat ab animali sive substantialiter sive accidentaliter, definitio tamen secundum nomen animalis omnibus animalibus est eadem. Quapropter talem oportet dare definitionem libertatis arbitrii, quæ nec plus nec minus illa contineat. Quoniam ergo liberum arbitrium divinum et bonorum angelorum peccare non potest, non pertinet ad definitionem libertatis arbitrii „posse peccare“. Denique nec libertas nec pars libertatis est potestas peccandi. Quod ut plane intelligas, intende ad ea quæ dicam.

D. Ad hoc sum hic.

M. Quæ tibi voluntas liberior videtur: illa quæ sic vult et potest non peccare, ut nullatenus flecti valeat a non peccandi rectitudine, an illa quæ aliquo modo flecti potest ad peccandum?

D. Cur non sit liberior illa quæ ad utrumque se habet non video.

M. An non vides quoniam qui sic habet quod decet et quod expedit, ut hoc amittere non queat, liberior est quam ille qui sic habet hoc ipsum, ut possit perdere et ad hoc quod dedecet et non expedit valeat adduci?

D. Nulli dubium hoc esse puto.

M. Hoc quoque non minus indubitabile dices quia peccare semper dedecens et noxium est.

D. Nullus sanæ mentis aliter sentit.

M. Liberior igitur est voluntas quæ a rectitudine non peccandi declinare nequit, quam quæ illam potest deserere.

Žák: A co když řekneme, že svobodné rozhodování Boha a dobrých andělů je něco jiného než naše?

Učitel: Ačkoli se svobodné rozhodování lidí liší od svobodného rozhodování Boha a dobrých andělů, přesto musí být definice této svobody v obou případech táž, mají-li oba případy společné jméno. Vždyť ačkoli se jeden živočich liší od druhého, ať už podstatně či případečně, přesto je definice všech živočichů táž, neboť nesou společné jméno „živočich“. Proto je třeba podat takovou definici svobody rozhodování, která by stejnou měrou zahrnovala oba případy. Poněvadž tedy Bůh a dobří andělé nemohou na základě svobodného rozhodování hřešit, nepatří možnost hřešit k definici svobodného rozhodování. A tak možnost hřešit ani není svobodou, ani ke svobodě nepatří. Abys to jasně nahlédl, soustřeď se na to, co ti řeknu.

Žák: Proto jsem tu.

Učitel: Která vůle se ti zdá svobodnější: ta, která se chce a může vystříhat hříchu natolik, že nikterak nemůže opustit, co je správné a hřešit, anebo ta, která to nějakým způsobem může opustit a hřešit?

Žák: Nevím, proč by nebyla svobodnější ta, která je schopna obojího.

Učitel: Nevidíš, že kdo má to, co je náležité a co prospívá, tak, že o to nemůže přijít, je svobodnější, než jiný, který to může ztratit a skončit u toho, co je nenáležité a co neprospívá?

Žák: Myslím, že o tom nemůže nikdo pochybovat.

Učitel: Podobně jistě bez váhání uznáš, že hřešit je vždy nenáležité a škodlivé.

Žák: Nikdo, kdo má zdravý rozum, si nemůže nic jiného myslet.¹

Učitel: Pak je tedy vůle, která nemůže opustit, co je správné, a hřešit, svobodnější než vůle, která to může.

¹ Srov. August., PL 40, 281; 44, 936.

D. Nihil mihi rationabilius asseri posse videtur.

M. An putas quod additum minuit et separatum auget libertatem, id aut libertatem esse aut partem libertatis?

D. Non hoc putare possum.

M. Potestas ergo peccandi, quæ addita voluntati minuit eius libertatem et si dematur auget, nec libertas est nec pars libertatis.

D. Nihil consequentius.

Capitulum II.

Quod tamen angelus et homo peccaverunt per hanc potestatem et per liberum arbitrium; et quamvis potuerint servire peccato, non tamen eis potuit dominari peccatum.

M. Non ergo pertinet ad libertatem arbitrii, quod sic est extraneum a libertate.

D. Rationibus tuis nullatenus contradicere queo; sed non parum me movet quia et angelica et nostra natura in principio habuit potestatem peccandi, quam si non habuisset, non peccasset. Quare si per hanc potestatem quæ sic est aliena a libero arbitrio, peccavit utraque prædicta natura: quomodo dicemus eam peccasse per liberum arbitrium? At si per liberum arbitrium non peccavit, ex necessitate peccasse videtur. Nempe aut sponte aut ex necessitate. Nam si sponte peccavit: quomodo non per liberum arbitrium? Quare si non per liberum arbitrium, utique ex necessitate peccasse videtur.

Est et aliud quod in hac potestate peccandi me movet. Qui enim peccare potest, servus potest esse peccati, quoniam »qui facit peccatum, servus est peccati«. Qui autem potest servus esse peccati, huic potest dominari peccatum. Quomodo ergo libera facta fuit illa natura, aut cuius-

Žák: Zdá se mi, že žádné tvrzení nemůže být rozumnější než toto.

Učitel: Domníváš se, že to, co svobodu omezuje, je-li k ní přidáno, a co ji naopak rozšiřuje, je-li jí odňato, je svobodou či její součástí?

Žák: To se nemohu domnívat.

Učitel: Tedy možnost hřešit, která omezí svobodu vůle, pokud se k vůli připojí, a naopak její svobodu rozšíří, pokud se vůle odejme, není ani svobodou, ani její součástí.

Žák: To je naprosto důsledné.

II. KAPITOLA

ANDĚL I ČLOVĚK PŘESTO ZHŘEŠILI NA ZÁKLADĚ TÉTO MOŽNOSTI A NA ZÁKLADĚ SVOBODNÉHO ROZHODNUTÍ. AČKOLI MOHLI OTROČIT HŘÍCHU, PŘECE NAD NIMI HŘÍCH NEMOHL PANOVAT

Učitel: Nepatří tedy k svobodě rozhodování, co je svobodě tak vzdáleno.

Žák: Proti tvým důkazům nemohu nic namítnout; stále mě však nemálo znepokojuje, že jak anděl, tak člověk měli na počátku možnost hřešit, protože kdyby ji bývali neměli, nebyli by hřešili. A proto jestliže anděl i člověk zhřešili na základě této možnosti, tak vzdálené svobodnému rozhodování – proč říkáme, že zhřešili na základě svobodného rozhodnutí? Jestliže však nezhřešili na základě svobodného rozhodnutí, zdá se, že zhřešili z nutnosti. Buď totiž z vlastní vůle, nebo z nutnosti. A jestliže zhřešili z vlastní vůle, jak jinak než na základě svobodného rozhodnutí? Pokud tedy nezhřešili na základě svobodného rozhodnutí, zdá se, že zhřešili z nutnosti.

A ještě něco jiného mě na této možnosti hřešit znepokojuje. Kdo totiž může hřešit, může otročit hříchu, neboť »kdo hřeší, je otrokem hříchu« (J 8,34). Avšak kdo může

modi liberum arbitrium illud erat, cui peccatum dominari poterat?

M. Et per potestatem peccandi et sponte et per liberum arbitrium et non ex necessitate nostra et angelica natura primitus peccavit et servire potuit peccato; et tamen non illi dominari poterat peccatum, unde illa non libera aut eius arbitrium non liberum dici possit.

D. Opus habeo ut quod dicis aperias, quia clausum mihi est.

M. Per liberum arbitrium peccavit apostata angelus sive primus homo, quia per suum arbitrium peccavit, quod sic liberum erat, ut nulla alia re cogi posset ad peccandum. Et ideo iuste reprehenditur, quia cum hanc haberet arbitrii sui libertatem, non aliqua re cogente, non aliqua necessitate, sed sponte peccavit. Peccavit autem per arbitrium suum quod erat liberum; sed non per hoc unde liberum erat, id est per potestatem qua poterat non peccare et peccato non servire, sed per potestatem quam habebat peccandi, qua nec ad non peccandi libertatem iuvabatur nec ad peccandi servitutem cogebatur.

Quod autem consequi tibi videtur quia si potuit servus esse peccati, potuit ei dominari peccatum, et ideo nec illum nec eius arbitrium liberum fuisse: non ita est. Etenim qui suæ potestatis est ut non serviat, nec alienæ potestatis est ut serviat, quamvis potestate sua servire possit: quamdiu non illa quæ est serviendi, sed illa quæ est non serviendi utitur potestate, nulla res illi dominari potest ut serviat. Nam et si dives liber possit se facere servum pauperis: quamdiu hoc non facit, nec ille nomen amittit libertatis, nec pauper illi dicitur posse dominari; aut si dicitur, improprie dicitur, quia hoc non in eius sed in alterius est potestate.

být otrokem hříchu, nad tím může hřích panovat. Jak to tedy, že byli anděl i člověk stvořeni jako svobodní? Anebo jaké to bylo svobodné rozhodování, když nad ním mohl panovat hřích?

Učitel: Člověk i anděl na počátku zhřešili a mohli otročit hříchu zároveň na základě možnosti hřešit a zároveň z vlastní vůle a na základě svobodného rozhodnutí, nikoli z nutnosti; a přesto nad nimi hřích nemohl panovat, tak abychom je či jejich rozhodnutí mohli nazvat nesvobodnými.

Žák: Potřebuji, abys mi vysvětlil to, co říkáš, protože mi to zatím není jasné.

Učitel: Anděl odpadlík či první člověk zhřešili na základě svobodného rozhodnutí, protože zhřešili z vlastního rozhodnutí, jež bylo tak svobodné, že ho nic jiného nemohlo k hřešení přinutit. Proto se jim to také právem vytýká, neboť když byli ve svém rozhodování takto svobodni, nezhrřešili proto, že by je k tomu bylo donutilo něco jiného, nezhrřešili z žádné nutnosti, nýbrž z vlastní vůle. Zhřešili tedy na základě svého rozhodnutí, jež bylo svobodné; nikoli však na základě toho, že bylo svobodné, tj. na základě své možnosti nehřešit a neotročit hříchu, nýbrž na základě své možnosti hřešit, a ta ani nepřispívala k jejich svobodě nehřešit, ani je nenutila otročit hříchu.

Není však nutný důsledek, že jestliže mohli otročit hříchu, tedy nad nimi mohl hřích panovat, a proto oni sami nebyli svobodní ani jejich rozhodnutí nebylo svobodné. Vždyť když je někdo sám svým pánem a nikomu neslouží a není v cizí moci jej zotročit, ačkoli by podle své možnosti otročit mohl, pak dokud užívá své možnosti nebýt otrokem a nikoli možnosti otročit, nic nad ním nemůže panovat a zotročit ho. Ačkoli bohatý a svobodný člověk může vstoupit do služby k chudákovi, dokud to neučiní, neztrácí označení "svobodný", ani nelze říkat, že nad ním chudák panuje; anebo řekne-li se to, je to řečeno v nevlastním slova smyslu, protože to není v chudákově vlastní moci,

Quamobrem nihil prohibet angelum et hominem ante peccatum liberos fuisse aut liberum arbitrium habuisse.

Capitulum III.

Quomodo postquam se fecerunt servos peccati, liberum arbitrium habuerunt; et quid sit liberum arbitrium.

D. Satisfecisti mihi, quia nihil certe hoc prohibet ante peccatum; sed postquam se fecerunt servos peccati: quomodo liberum arbitrium servare potuerunt?

M. Licet peccato se subdidissent, libertatem tamen arbitrii naturalem in se interimere nequiverunt; sed facere potuerunt, ut iam non sine alia gratia quam erat illa quam prius habuerant, illa libertate uti non valeant.

D. Credo, sed intelligere desidero.

M. Consideremus primum cuiusmodi arbitrii libertatem habebant ante peccatum, quando certum est eos liberum arbitrium habuisse.

D. Hoc exspecto.

M. Ad quid tibi videntur illam habuisse libertatem arbitrii: an ad assequendum quod vellent, an ad volendum quod deberent et quod illis velle expediret?

D. Ad volendum quod deberent et quod expediret velle.

M. Ergo ad rectitudinem voluntatis habuerunt libertatem arbitrii. Quamdiu namque voluerunt quod debuerunt, rectitudinem habuerunt voluntatis.

D. Ita est.

M. Dubium est adhuc, cum dicitur quia libertatem habuerunt ad rec-

nýbrž v moci jiného. Proto anděl i člověk velmi dobře mohli být před hříchem svobodní a mít svobodné rozhodování.¹

III. KAPITOLA

JAK TO, ŽE I PŮTĚ, CO SE NECHALI ZOTROČIT HŘÍCHEM, MĚLI SVOBODNÉ ROZHODOVÁNÍ. CO TO VŮBEC SVOBODNÉ ROZHODOVÁNÍ JE

Žák: Dostatečně jsi mi vysvětlil, že zajiště nic nebrání, aby měli svobodné rozhodování, dříve než zhřešili; jak si je však mohli uchovat i poté, co se nechali zotročit hříchem?

Učitel: Ačkoli se poddali hříchu, nemohli v sobě zničit přirozenou svobodu rozhodování. Mohli však způsobit, že této svobody nemohou užívat bez přispění ještě jiné milosti, než je ta, již měli původně.²

Žák: Věřím tomu, ale rád bych to nahlédl.

Učitel: Uvažujme nejprve o tom, jakou svobodu rozhodování měli před hříchem, kdy jejich rozhodování bylo bezesporu svobodné.

Žák: To si velmi rád poslechnu.

Učitel: K čemu se ti zdá, že měli svobodu rozhodování: k tomu, aby prováděli to, co chtějí, anebo k tomu, aby chtěli, co chtít mají a co chtít je jim prospěšné?

Žák: K tomu, aby chtěli, co chtít mají a co chtít je jim prospěšné.

Učitel: Měli tedy svobodu rozhodování k tomu, aby jejich vůle byla správná. Neboť pokud chtěli to, co chtít měli, byla jejich vůle správná.

Žák: Tak jest.

Učitel: Není to však bez dalšího zcela jasné, když řekneme, že měli svou svobodu k tomu, aby byla jejich vůle

¹ Ke II. kap. srov. August., PL 32, 1232nn. 1239nn.

² Srov. August., PL 44, 551nn.

titudinem voluntatis, si non addatur aliquid. Quaero igitur: quomodo habebant illam libertatem ad rectitudinem voluntatis: an ad capiendum eam sine datore cum illam nondum haberent; an ad accipiendum nondum habitam si daretur ut haberent; an ad deserendum quam acceperant et per se resumendum desertam; an ad semper servandum acceptam?

D. Ad capiendum rectitudinem sine datore non puto illos habuisse libertatem, quoniam nihil habere potuerunt quod non acceperunt. Ad accipiendum vero a datore quam nondum habebant ut eam haberent, non est dicendum eos habuisse libertatem, quia non est credendum eos factos sine recta voluntate. Quamvis non negandum sit eos habuisse libertatem recipiendi eandem rectitudinem, si eam desererent et ab ipso primo datore illis redderetur. Quod in hominibus saepe videmus, qui de iniustitia ad iustitiam superna gratia reducuntur.

M. Verum est quod dicis eos posse recipere perditam rectitudinem si reddatur; sed nos illam libertatem, quam habuerunt antequam peccarent, quaerimus, cum sine dubio liberum habebant arbitrium; non illam quam nullus indigeret, si numquam veritatem deseruisset.

D. Prosequar igitur et respondebo ad ea, quae restant de iis quae interrogasti. Ad deserendum autem eandem rectitudinem eos libertatem habuisse non est verum, quia deserere voluntatis rectitudinem est peccare, et potestatem peccandi nec libertatem nec partem esse libertatis supra monstrasti. Ad resumendum vero per se desertam rectitudinem libertatem non acceperunt, cum ad hoc illa rectitudo data sit, ut numquam desereretur. Ipsa namque potestas resumendi desertam generaret negligentiam servandi habitam. Quapropter restat libertatem arbitrii datam esse rationali naturae ad servandam acceptam rectitudinem voluntatis.

M. Bene ad interrogata respondisti; sed adhuc opus est ut conside-

správná. Ptám se tedy: Jak tomu rozumět, že měli svou svobodu proto, aby byla jejich vůle správná? Aby bez dárce dosáhli správnosti vůle, když ji ještě neměli? Anebo by správnost vůle, kterou neměli, přijali, když jim byla dávána? Anebo snad aby správnost vůle, kterou přijali, opustili a sami ji znovu nabyli? Anebo konečně aby správnost vůle, kterou přijali, stále zachovávali?

Žák: Nemyslím, že by byli měli svou svobodu k tomu, aby bez dárce dosáhli správnosti vůle, neboť nemohli mít nic, co nepřijali. Také ovšem nelze tvrdit, že měli svou svobodu k tomu, aby správnost vůle, kterou dosud neměli, přijali, když jim byla darována, neboť nelze věřit, že by byli stvořeni bez správné vůle. Přesto však nelze popřít, že měli svobodu ji znovu přijmout, jestliže ji opustili a jestliže jim ji původní dárce vrátil. To vidáme velmi často u těch lidí, které nejvyšší milost přivádí od ne-spravedlnosti zpět k spravedlnosti.

Učitel: Máš pravdu, že mohou dostat zpět ztracenou správnost vůle, je-li jim navracena. Nyní se však ptáme po svobodě, kterou měli, dříve než zhřešili, protože tehdy byli ve svém rozhodování nepochybně svobodni; neptáme se po svobodě, kterou by nikdo nepotřeboval, kdyby byl nikdy neopustil pravdu.

Žák: Budu tedy pokračovat a odpovím na to, co zbývá z tvé otázky. Není ovšem pravda, že by byli měli svou svobodu k tomu, aby správnost vůle opustili, neboť opustit správnost vůle znamená hřešit a možnost hřešit není ani svobodou, ani její součástí, jak jsi již ukázal. Také jistě nedostali svou svobodu proto, aby sami znovu nabyli správnost vůle, kterou opustili, neboť správnost vůle jim byla naopak dána k tomu, aby ji nikdy neopustili. A sama možnost znovu nabýt ztracené správnosti vůle by vedla k nedbalosti v zachovávání té správnosti, kterou máme. Zbývá tedy, že svoboda rozhodování byla rozumné bytosti dána proto, aby zachovávala správnost vůle, kterou přijala.

remus, propter quid illam rectitudinem servare debebat rationalis natura: an propter ipsam rectitudinem, an propter aliud.

D. Si non illa libertas data esset illi naturæ ut voluntatis rectitudinem propter ipsam servaret rectitudinem, non valeret ad iustitiam; quoniam constat iustitiam esse rectitudinem voluntatis propter se servatam. Sed ad iustitiam prodesse arbitrii libertatem credimus. Quare indubitanter asserendum est rationalem naturam non eam accepisse nisi ad servandam rectitudinem voluntatis propter ipsam rectitudinem.

M. Ergo quoniam omnis libertas est potestas, illa libertas arbitrii est potestas servandi rectitudinem voluntatis propter ipsam rectitudinem.

D. Non potest aliud esse.

M. Iam ergo clarum est liberum arbitrium non esse aliud quam arbitrium potens servare rectitudinem voluntatis propter ipsam rectitudinem.

D. Clarum utique est. Sed quamdiu rectitudinem ipsam habuit, servare potuit quod habuit. Postquam autem illam deseruit: quomodo potest servare quod non habet? Absente ergo rectitudine quæ servari possit, non est liberum arbitrium quod eam servare valeat. Non enim valet servare quod non habet.

M. Etiam si absit rectitudo voluntatis, non tamen rationalis natura minus habet quod suum est. Nullam namque potestatem habemus, ut puto, quæ sola sibi sufficiat ad actum; et tamen cum ea desunt sine quibus ad actum minime perducuntur nostræ potestates, non minus eas, quantum in nobis est, habere dicimur. Sicut nullum instrumentum solum sibi sufficit ad operandum; et tamen cum desunt illa sine quibus instru-

Učitel: Správně jsi odpověděl, nač jsem se ptal; ještě je však třeba zvážit, kvůli čemu měla rozumná přirozenost tuto správnost vůle zachovávat: zda kvůli správnosti samé nebo kvůli něčemu jinému.

Žák: Kdyby ona svoboda nebyla rozumné bytosti dána proto, aby zachovávala správnost vůle pro tuto správnost samu, nepřispívala by k spravedlnosti; neboť je známo, že spravedlnost je správnost vůle zachovávaná pro tuto správnost samu.¹ Věříme však, že svoboda rozhodování k spravedlnosti napomáhá. Proto můžeme bez váhání tvrdit, že rozumná bytost nedostala svobodu rozhodování k ničemu jinému než právě k tomu, aby zachovávala správnost vůle pro tuto správnost samu.

Učitel: A protože každá svoboda je možnost, je tedy svoboda rozhodování možnost zachovávat správnost vůle pro tuto správnost samu.

Žák: Nemůže tomu být jinak.

Učitel: Je tedy již jasné, že svobodné rozhodování není nic jiného než rozhodování, které má možnost zachovávat správnost vůle pro tuto správnost samu.

Žák: To je skutečně jasné. Dokud rozhodování mělo tuto správnost vůle, mohlo ji zachovávat. Jenže poté, co ji opustilo – jak může zachovávat, co nemá? Když ztratilo správnost vůle, kterou by mohlo zachovávat, neexistuje již svobodné rozhodování, které by ji mohlo zachovávat. Neboť nemůže zachovávat, co nemá.

Učitel: I když rozumné bytosti schází správnost vůle, přece nemá o nic méně to, co jí náleží. Neboť jak se domnívám, nemáme žádnou schopnost, která by sama o sobě postačovala k uskutečnění; i když nám ale schází to, bez čeho naše schopnosti nikterak nemohou dospět k uskutečnění, přece pokud jde o nás, nelze říci, že bychom tyto schopnosti měli méně. Právě tak jako žádný nástroj sám o sobě nepostačuje k práci, a přece po právu říkáme, že máme

1. Srov. De veritate XII.

mento' uti nequimus, instrumentum nos cuiuslibet operis habere sine falsitate fatemur. Quod ut in multis animadvertas, in uno tibi monstrabo. Nullus visum habens dicitur nullatenus posse videre montem.

D. Qui montem videre non potest, profecto nullum habet visum.

M. Habet igitur potestatem et instrumentum videndi montem qui visum habet. Et tamen si mons abest et dicis ei: vide montem, respondebit tibi: Non possum, quia abest. Si adesset, possem videre. Item si mons adesset et lux abesset, responderet se montem videre monenti quia non posset absente luce; sed si lux adesset, tunc posset. Rursum si visum habenti et mons et lux præsens est et aliquid visui obstat, ut si quis illi oculos claudat, dicet se non posse videre montem; sed si nihil visui eius obsisteret, tunc sine dubio montem videndi potestatem haberet.

D. Totum hoc omnibus notum est.

M. Vides ergo quia potestas videndi aliquod corpus alia est in vidente, alia in re videnda, alia in medio, id est neque in vidente neque in videndo; et ea quæ est in medio alia est in adiuvante, alia in non impediante, id est cum nihil quod impedire possit impedit?

D. Video plane.

M. Quattuor igitur istæ potestates sunt, quarum si una quælibet desit, aliæ tres nec singulæ nec omnes simul aliquid possunt efficere; nec tamen absentibus aliis negamus aut eum qui visum habet habere visum vel instrumentum sive potestatem videndi, aut rem visibilem posse videri, aut lucem posse visum iuvare.

nástroj k té či oné práci, i když nám schází něco, bez čeho jej nemůžeme užít. Ukážu ti to na jednom případě, aby sis toho všiml i na ostatních: O nikom, kdo má zrak, neříkáme, že v žádném případě nemůže vidět horu.

Žák: Kdo ji nemůže vidět, jistě zrak nemá.

Učitel: Kdo má zrak, má tedy schopnost a nástroj, jimiž může horu vidět. A přece když tu žádná hora není a ty mu řekneš: "Podívej se na tu horu," odpoví ti: "Nemůžu, protože tu žádná není. Kdyby tu byla, mohl bych se na ni dívat." Právě tak kdyby tu sice byla hora, ale nebylo světlo, odpověděl by ten člověk na vybidku, aby se podíval na horu, že nemůže, když není světlo. Kdyby však světlo bylo, pak by se na ni mohl dívat. A zase když neschází ani hora, ani světlo, ale člověku, který má zrak, něco brání v pohledu, např. když mu někdo zakryje oči, také řekne, že horu nemůže vidět. Kdyby mu však nic v pohledu nebránilo, nepochybně by mohl horu vidět.

Žák: To všechno každý ví.

Učitel: Vidíš tedy, že možnost vidět nějaké těleso je několikerá: za prvé v tom, kdo se dívá,¹ za druhé ve věci, jež má být viděna, a za třetí v něčem prostředním - ta není ani v tom, kdo se dívá, ani ve věci, která má být viděna. Možnost, která je v něčem prostředním, je zase jednak v tom, co vidění napomáhá, jednak v tom, co mu nebrání - ta poslední znamená, že vidění nebrání nic, co by mu mohlo bránit.

Žák: To vidím jasně.

Učitel: Je tedy čtverá možnost, a když kterákoli schází, tři zbylé ani jednotlivě, ani všechny dohromady nemohou nic pořídit. Zároveň však chybí-li ostatní, nepopíráme, ani že ten, kdo má zrak, má zrak neboli nástroj či schopnost vidění, ani že viditelná věc může být viděna, a konečně ani že světlo může vidění napomáhat.

1 V tomto případě překládáme latinskou "potestas" jako "schopnost", nikoli "možnost".

Capitulum IV.

Quomodo habeant potestatem servandi rectitudinem, quam non habent.

Quarta autem potestas improprie dicitur. Quod enim solet impedire visum, non ob aliud dicitur dare potestatem videndi cum non impedit, nisi quia non aufert. Potestas autem videndi lucem non nisi in tribus rebus est, quia tunc est idem et quod videtur et quod adiuvat. Nonne hoc omnibus est notum?

D. Nulli utique est ignotum.

M. Si igitur absente re quæ videri possit, in tenebris positi et clausos sive ligatos oculos habentes, quantum ad nos pertinet, videndi quamlibet visibilem rem potestatem habemus: quid prohibet nos habere potestatem servandi rectitudinem voluntatis propter ipsam rectitudinem, etiam ipsa absente rectitudine, quamdiu et ratio in nobis est qua eam valemus cognoscere, et voluntas qua illam tenere possumus? Ex his enim constat præfata libertas arbitrii.

D. Satisfecisti intellectui meo potestatem hanc servandi rectitudinem voluntatis rationali naturæ semper inesse, atque hanc potestatem in primi hominis et angelorum arbitrio liberam fuisse, quibus invitis rectitudo voluntatis non poterat auferri.

Capitulum V.

Quod nulla tentatio cogat invitum peccare.

Sed nunc quomodo est humanæ voluntatis arbitrium hac potestate liberum, cum sæpe rectam habens homo voluntatem ipsam rectitudinem invitus cogente tentatione deserat?

M. Nemo illam deserit nisi volendo. Si ergo invitus dicitur nolens,

IV. KAPITOLA

JAK MOHOU ZACHOVÁVAT SPRÁVNOST, KTEROU NEMAJÍ

Čtvrtá možnost je ovšem možností v nevlastním smyslu. Neboť to, co obvykle v pohledu brání, vidění umožňuje jen v tom smyslu, že to neodnímá jeho možnost, pokud to právě nebrání. Možnost vidět světlo ovšem spočívá pouze v trojím, protože v tomto případě je to, co vidíme, a to, co vidění napomáhá, jedno a totéž. Což to nejsou dobře známé věci?

Žák: Jistě ano.

Učitel: I když tu tedy není nic, co bychom mohli vidět, a navíc jsme potmě a se zavřenýma či zavázanýma očima, přesto – pokud jde o nás – máme stále schopnost vidět kteroukoli viditelnou věc. Co tedy potom brání, abychom měli také schopnost zachovávat správnost vůle pro tuto správnost samu, ačkoli samu tuto správnost nemáme? Máme přece rozum, kterým ji můžeme poznávat, a vůli, jíž ji můžeme dodržovat. A právě v těchto dvou věcech spočívá svoboda rozhodování, o níž mluvíme.

Žák: Tvůj výklad plně stačí k tomu, abych mohl nahlédnout, že rozumná bytost má vždycky schopnost zachovávat správnost vůle a že takovou schopnost měl také první člověk i andělé, kteří proti své vůli nemohli správnosti vůle pozbyť.

V. KAPITOLA

ŽÁDNÉ POKUŠENÍ NEDONUTÍ HŘEŠIT TOHO, KDO NECHCE

Jak to ale, že rozhodování lidské vůle je svobodné právě pro tuto svou schopnost, když přece člověk opouští správnost vůle často nedobrovolně, pod nátlakem pokušení?

nemo deserit illam invitus. Ligari enim potest homo invitus, quia nolens potest ligari; torqueri potest invitus, quia nolens potest torqueri; occidi potest invitus, quia nolens potest occidi; velle autem non potest invitus, quia velle non potest nolens velle. Nam omnis volens ipsum suum velle vult.

D. Quomodo ergo dicitur invitus mentiri, qui mentitur, ne occidatur, cum hoc non nisi volens facit? Nam sicut invitus mentitur, sic invitus vult mentiri. Et qui invitus mentiri vult, nolens vult mentiri.

M. Ideo forsitan invitus mentiri dicitur, quia cum sic vult veritatem ut non mentiatur nisi propter vitam: et vult mendacium quia propter vitam, et non vult mendacium propter ipsum mendacium, quoniam vult veritatem; et ideo volens et nolens mentitur. Alia namque est voluntas qua volumus aliquid propter se, ut cum volumus salutem propter se; et alia cum aliquid volumus propter aliud, ut cum volumus bibere absinthium propter salutem. Unde potest forsitan dici secundum has diversas voluntates, quia invitus et non invitus mentitur. Quapropter cum dicitur invitus mentiri, quia non id vult, inquantum vult veritatem: non repugnat illi sententiae qua dico neminem invitum deserere rectitudinem voluntatis; quia mentiundo vult eam deserere propter vitam, secundum quam voluntatem non invitus eam deserit sed volens, de qua voluntate nunc loquimur. De illa namque loquimur qua vult mentiri propter vitam, non de illa qua non vult mendacium propter se. Aut idcirco certe mentitur invitus, quia invitus aut occiditur aut mentitur, id est: invitus est in hac angustia, ut ex necessitate unum horum quodlibet fiat. Quamvis enim necesse sit illum aut occidi aut mentiri, non tamen necesse est illum occidi, quia potest

Učitel: Nikdo ji neopouští jinak než z vlastní vůle. A pokud nedobrovolně znamená totéž co proti své vůli, tedy ji nikdo neopouští nedobrovolně. Člověk může být nedobrovolně svázán, neboť může být svázán proti své vůli. Může být nedobrovolně mučen, protože i to se může stát proti jeho vůli. Může být nedobrovolně zabit, poněvadž také to ho může potkat proti jeho vůli. Avšak chtít nemůže nedobrovolně, poněvadž chtít nemůže, nechce-li chtít. Vždyť každý, kdo chce, chce toto své chtění.

Žák: Proč se ale potom říká, že někdo lze nedobrovolně, když lze, aby nebyl zabit - ačkoli to přece nedělá jinak než na základě své vůle? Neboť právě tak jako lze nedobrovolně, také nedobrovolně chce lhát. A kdo chce lhát nedobrovolně, chce lhát proti své vůli.

Učitel: Že lze nedobrovolně, se patrně říká z následujícího důvodu: Když někdo chce pravdu natolik, že lze jen proto, aby si zachránil život - tedy chce lež, aby si zachránil život, ale zároveň ji nechce pro ni samu, neboť chce pravdu. Pak lze na základě své vůle a zároveň proti ní. Neboť je dvojí vůle: jednak vůle, již něco chceme kvůli té věci samé, jako např. když chceme zdraví kvůli zdraví samému; a jednak vůle, která něco chce kvůli něčemu jinému, jako když chceme pít pelyněk kvůli zdraví. A s ohledem na tyto dvě různé vůle se snad může říci, že někdo lze dobrovolně i nedobrovolně. Proto když říkáme, že někdo lze nedobrovolně - poněvadž lhát nechce, pokud chce pravdu - nijak to neodporuje mému tvrzení, že nikdo neopouští správnost vůle nedobrovolně. Neboť když lze, chce správnou vůli opustit v zájmu života - a vzhledem k tomuto chtění neopouští správnost vůle nedobrovolně, nýbrž z vlastní vůle. A právě o této vůli, již chce lhát v zájmu života, nyní hovoříme, nikoli o té, již nechce lež kvůli lži samé. - Druhé možné vysvětlení, proč někdo lze nedobrovolně, je jistě to, že se nedobrovolně ocitl v situaci, kdy bude buďto zabit, nebo zalž. To jest nedobrovolně byl přiveden do této tísně, kdy se nezbytně stane jednoho nebo druhého.

non occidi si mentitur; nec necesse est illum mentiri, quia potest non mentiri si occiditur. Neutrum enim est determinate in necessitate, quia utrumlibet est in potestate. Ita quoque licet invitus aut mentiatut aut occidatur, non tamen ideo consequitur ut invitus mentiatut aut ut invitus occidatur.

Est et alia ratio quam frequens habet usus, cur invitus et nolens et necessitate dicitur aliquis facere, quod tamen volens facit. Nam quod non nisi difficile facere valemus et ideo non facimus, dicimus nos hoc facere non posse et necessitate nos sive invitos deserere. Et quod sine difficultate dimittere nequimus et idcirco facimus, hoc nos invitos et nolentes et ex necessitate facere asserimus. Hoc igitur modo qui mentitur ne moriatur, mentiri invitus et nolens dicitur et ex necessitate; quia mendacium vitare non valet sine mortis difficultate. Sicut igitur qui mentitur propter vitam, improprie dicitur invitus mentiri, quoniam mentitur volens: ita non proprie dicitur invitus velle mentiri, quoniam hoc non nisi volens vult. Nam sicut cum mentitur, vult ipsum mentiri: sic cum vult mentiri, vult ipsum velle.

D. Non possum negare quod dicis.

M. Quomodo ergo non est libera voluntas, quam aliena potestas sine suo assensu subicere non potest?

D. Nonne simili ratione possumus dicere voluntatem equi esse liberam, quia non appetitui carnis servit nisi volens?

M. Non hic est similiter. In equo namque non ipsa voluntas se subicit, sed naturaliter subiecta semper necessitate appetitui carnis servit; in homine vero quamdiu ipsa voluntas recta est, nec servit nec subiecta est cui non debet, nec ab ipsa rectitudine ulla vi aliena avertitur, nisi ipsa cui non debet volens consentiat; quem consensum non naturaliter

Ačkoli bude nutně buď zabít, nebo zalže, přesto není nutné ani aby byl zabít - pokud zalže, ani aby lhal - protože nemusí lhát, dá-li se zabít. Ani jedno není danou nutností, obojí je zatím možnost. A tedy ačkoli je nedobrovolně v situaci, kdy buďto zalže, nebo bude zabít, přesto z toho neplyne, že musí nedobrovolně zalhat anebo se nedobrovolně dát zabít.

A ještě z jiného důvodu často říkáme, že někdo něco dělá nedobrovolně a proti své vůli a z nezbytí, ačkoli to činí na základě vlastní vůle. Neboť když něco můžeme udělat jen s velkými obtížemi, a proto to neděláme, říkáme, že to udělat nemůžeme a že od toho upouštíme z nezbytí a nedobrovolně. A zase když něčeho nemůžeme bez nesnáží zanechat, a proto to děláme, tvrdíme, že to děláme nedobrovolně a proti své vůli a z nezbytí. Právě tak když někdo lže, aby nepřišel o život, říkáme o něm, že lže nedobrovolně a proti své vůli a z nezbytí, protože se nemůže lži vyhnout bez nebezpečí smrti. Jako tedy jen v nevlastním smyslu říkáme, že ten, kdo lže v zájmu života, lže nedobrovolně - neboť přece lže ze své vlastní vůle - podobně také jen v nevlastním smyslu říkáme, že nedobrovolně chce lhát - poněvadž to přece nechce jinak než ze své vůle. Vždyť jako když lže, chce toto lhaní, stejně tak když chce lhát, chce toto chtění.

Žák: To, co říkáš, nemohu popřít.

Učitel: Jak to tedy, že není svobodná taková vůle, kterou si žádná jiná moc nemůže podmanit bez jejího souhlasu?

Žák: Nemůžeme pak ale na základě podobného důvodu říkat, že také vůle koně je svobodná, protože se nepodřizuje choutkám těla jinak než z vlastní vůle?

Učitel: To není týž případ. Neboť u koně se vůle sama nepodřizuje, nýbrž je podřizována přirozeně a nutně se bez ustání řídí choutkami těla. Kdežto vůle člověka, pokud je správná, nikomu neotročí ani není podřizována, komu nemá, ani ji od její správnosti neodvrátí žádná jiná síla, jestliže ona sama dobrovolně nepřisvědčí, čemu nemá; a tento

nec ex necessitate sicut equus, sed ex se aperte videtur habere.

D. Satisfecisti huic obiectioni meæ de voluntate equi; redi ubi eramus.

M. An negabis omnem rem liberam esse ab ea re, a qua cogi nisi volens vel prohiberi non potest?

D. Non video quomodo negem.

M. Dic etiam quomodo superat recta voluntas, et quomodo superatur.

D. Velle ipsam rectitudinem perseveranter est illi vincere; velle autem quod non debet, est illi vinci.

M. Puto quia tentatio rectam voluntatem non nisi volentem aut ab ipsa rectitudine prohibere aut ad id quod non debet cogere potest, ut illam nolit et istud velit.

D. Nec hoc ulla ratione falsum esse video.

M. Quis ergo potest voluntatem dicere non esse liberam ad servandam rectitudinem, et liberam a tentatione et peccato, si nulla tentatio potest illam nisi volentem avertere a rectitudine ad peccatum, id est ad volendum quod non debet? Cum ergo vincitur, non aliena vincitur potestate sed sua.

D. Hoc monstrant ea quæ dicta sunt.

M. Nonne vides ex his consequi quia nulla tentatio potest vincere rectam voluntatem? Nam si potest, habet potestatem vincendi et sua potestate vincit. Sed hoc esse non potest, quoniam voluntas non nisi sua potestate vincitur. Quare nullatenus potest tentatio vincere rectam voluntatem; et cum dicitur, improprie dicitur. Non enim aliud intelligitur, quam quia voluntas potest se subicere tentationi, sicut e converso cum imbecillis dicitur posse vinci a forti, non sua potestate posse dicitur sed aliena; quoniam non significatur aliud nisi quia fortis habet potestatem vincendi imbecillem.

souhlas není přirozený ani nutný jako u koně, ale zřetelně plyne z jejího vlastního rozhodnutí.

Žák: Dostatečně jsi odpověděl na mou námitku o vůli koně, vrať se tam, kde jsme ve své úvaze přestali.

Učitel: Můžeš snad popřít, že každá bytost je svobodná vůči tomu, co jí nemůže nic vnutit ani jí v ničem zabránit proti její vůli?

Žák: Nevím, jak bych to mohl popírat.

Učitel: Pověz tedy také, kdy správná vůle vítězí a kdy je přemáhána.

Žák: Chtít vytrvale, co je správné, to je její vítěství; avšak chtít, co chtít nemá, to pro ni znamená porážku.

Učitel: Mám za to, že pokušení může správné vůli zabránit v tom, co je správné, či ji donutit k něčemu, co nemá, jen pokud ona sama chce.

Žák: Ani v této úvaze neshledávám žádnou chybu.

Učitel: Kdo tedy může říci, že vůle není svobodná v tom, aby si uchovala svou správnost a že není svobodná vůči pokušení a hříchu – jestliže ji, pokud sama nechce, žádné pokušení nemůže svést od správnosti k hříchu, tj. k tomu, aby chtěla, co chtít nemá? Vždyť kdykoli je přemáhána, nepodléhá žádné jiné moci než své vlastní.

Žák: To je jasné z předchozího.

Učitel: Co myslíš, nevyplývá z toho také, že žádné pokušení nemůže přemoci správnou vůli? Neboť jestliže může, pak má moc nad ní zvítězit a vlastní mocí nad ní vítězí. To však není možné, protože vůle nemůže být přemožena žádnou jinou mocí než svou vlastní. Proto pokušení nemůže v žádném případě přemoci správnou vůli, a pokud se to říká, tedy jen v nevlastním smyslu. Nemíní se tím totiž nic jiného, než že se vůle může pokušení podvolit. Je to obdobné, jako když v opačném případě říkáme, že slabý může být poražen od silného. Nemíníme tím, že to může vlastní mocí, ale že je to v moci jiného; neboť to neznamena nic než to, že silný má moc porazit slabého.

Capitulum VI.

*Quomodo sit nostra voluntas potens contra tentationes,
licet videatur impotens.*

D. Quamvis sic omnia impugnantia voluntati nostræ subicias atque nullam tentationem illi dominari permittas, ut in nullo possim obviare assertionibus tuis: non tamen possum dissimulare quandam impotentiam esse in eadem voluntate, quam fere omnes experimur cum violentia tentationis superamur. Quapropter nisi illam potentiam quam probas, et istam impotentiam quam sentimus, facias convenire, non potest animus meus ad quietem huius quæstionis pervenire.

M. Istam impotentiam voluntatis quam dicis in quo putas esse?

D. In eo quia non potest perseveranter rectitudini adhærere.

M. Si per impotentiam non adhæret, aliena vi avertitur a rectitudine.

D. Concedo.

M. Quæ est hæc vis?

D. Vis tentationis.

M. Hæc vis non eam avertit a rectitudine, si ipsa non vult quod suggerit tentatio.

D. Ita est. Sed ipsa tentatio sua vi cogit eam velle quod suggerit.

M. Quomodo eam cogit velle: an ita ut possit quidem nolle sed non sine gravi molestia, an ita ut nullatenus possit nolle?

D. Quamvis fateri me oporteat nos aliquando sic premi tentationibus, ut sine difficultate non valeamus nolle quod suggerunt, non tamen possum dicere quod sic nos umquam opprimant, ut quod monent nullatenus nolle possimus.

M. Nescio quomodo possit dici. Si enim vult homo mentiri, ut non

VI. KAPITOLA.

**JAK TO, ŽE NAŠE VŮLE NĚCO ZMŮŽE PROTI POKUŠENÍM,
AČKOLI SE ZDÁ, ŽE NEZMŮŽE NIC**

Žák: Podřizuješ tedy naší vůli všechno, co se jí staví na odpor, a nepřipouštíš, že by jí ovládalo jakékoli pokušení; na, ukazuješ to tak přesvědčivě, že proti tvým výkladům nemohu nic namítat. Přesto nemohu zamlčet, že je v naší vůli jakási bezmocnost, kterou patrně všichni zákoušíme, když nás přemáhá tlak pokušení. Proto, pokud neuvedeš v soulad onu moc naší vůle, kterou dokazuješ, s touto bezmocností, již pocítujeme, nedojde můj duch v této otázce klidu.

Učitel: V čem myslíš, že spočívá ona bezmocnost vůle, o které mluvíš?

Žák: V tom, že se nemůže ustavičně přidržovat toho, co je správné.

Učitel: Pokud se toho nedrží pro svou bezmocnost, znamená to, že ji od toho odvrací nějaká cizí síla.

Žák: S tím souhlasím.

Učitel: A jaká je to síla?

Žák: Síla pokušení.

Učitel: Tato síla ji však neodvrátí od toho, co je správné, pokud vůle sama nechce to, k čemu ji pokušení navádí.

Žák: To je pravda. Jenže pokušení ji nutí, aby to chtěla.

Učitel: A jak ji nutí, aby to chtěla? Tak, že to sice může nechtít, ale jen s velkými obtížemi, anebo tak, že to v žádném případě nemůže nechtít?

Žák: Ačkoli musím přiznat, že na nás různá pokušení někdy tak dotírají, že bez nesnází nemůžeme nechtít to, k čemu nás navádějí, přesto nemohu tvrdit, že by nás někdy tísnila tak, abychom v žádném případě nebyli s to nechtít k čemu nás vybízejí.

sustineat mortem et servet vitam ad tempus: quis dicet impossibile velle eum non mentiri, ut vitet æternam mortem et sine fine vivat? Quapropter iam dubitare non debes hanc impotentiam servandi rectitudinem, quam dicis in nostra voluntate cum tentationibus consentimus, non esse ex impossibilitate sed ex difficultate. Frequenti namque usu dicimus nos non posse aliquid, non quia nobis est impossibile, sed quia illud sine difficultate non possumus. Hæc autem difficultas non perimit voluntatis libertatem. Impugnare namque potest invitam voluntatem, expugnare nequit invitam. Hoc igitur modo puto te posse videre quomodo convenient potentia voluntatis quam ratio veritatis asserit, et impotentia quam humanitas nostra sentit. Sicut enim difficultas nequaquam voluntatis interimit libertatem, ita illa impotentia, quam non ob aliud in voluntate dicimus esse nisi quia non potest tenere suam rectitudinem sine difficultate, non aufert eidem voluntati perseverandi in rectitudine potestatem.

Capitulum VII.

Quomodo fortior sit quam tentatio, etiam cum ab illa vincitur.

D. Sicut nequaquam valeo quod probas negare, ita nullatenus queo voluntatem fortiorem esse tentatione cum ab illa superatur affirmare. Nam si voluntas servandi rectitudinem fortior esset quam tentationis impetus, fortius illa volendo quod tenet resisteret quam illa insisteret. Non enim aliunde scio me magis vel minus fortem habere voluntatem, nisi quia magis vel minus fortiter volo. Quapropter cum minus fortiter volo quod debeo, quam tentatio mihi suggerit quod non debeo: quomodo tentatio fortior non sit voluntate mea non video.

Učitel: Nevím, jak by to někdo mohl tvrdit. Vždyť chce-li člověk lhát, aby se uchránil smrti a zachoval si časný život - kdo může říci, že je nemožné, aby chtěl nelhat, a tak se zachránil před věčnou smrtí a žil bez konce? Proto vůbec nepochybuj o tom, že ona bezmocnost zachovávat to, co je správné, kterou nacházíš v naší vůli, když se podvolujeme pokušením, nepochází z nemožnosti, ale z obtížnosti odporu. Velmi často totiž říkáme, že něco nemůžeme, ne proto, že je to pro nás nemožné, ale proto, že to nemůžeme bez obtíží. Tyto obtíže však neruší svobodu naší vůle. Mohou na vůli zaútočit, i když ona nechce; pokud však sama nechce, nemohou ji zdolat. Takto tedy po mém soudu můžeš vidět, jak je moc naší vůle, pro kterou hovoří sama pravda, slučitelná s bezmocností, již pocituje naše lidská křehkost. Neboť tak jako obtíže nikterak neruší svobodu vůle, tak ani ona bezmocnost vůle - již míníme, že si vůle nemůže uchovat svou správnost bez obtíží - neodníma naší vůli možnost setrvat v tom, co je správné.¹

VII. KAPITOLA

JAK TO, ŽE JE VŮLE SILNĚJŠÍ NEŽ POKUŠENÍ, AČKOLI JI POKUŠENÍ PŘEMÁHÁ

Žák: Tak jako nemohu popřít to, co dokazuješ, nemohu v žádném případě souhlasit s tím, že vůle je silnější než pokušení, když ji pokušení přemáhá. Neboť kdyby byla vůle zachovávat to, co je správné, silnější než útok pokušení, byl by její odpor - chtění toho, co zachovává - silnější než nápor pokušení. Vždyť zda mám slabší či silnější vůli, vím jediné na základě toho, že chci silně nebo méně silně. Proto když je mé chtění toho, co mám chtít, slabší než

¹ K V. a VI. kap. srov. August., PL 33,828. 675n; 45,153n; 44,886n.

M. Ut video æquivocatio voluntatis te fallit.

D. Ipsam vellem æquivocationem cognoscere.

M. Sicut visus æquivoce dicitur, ita et voluntas. Vocamus enim visum ipsum instrumentum videndi, id est radium procedentem per oculos quo sentimus lucem et quæ sunt in luce; et dicimus visum ipsius opus instrumenti quando illo utimur, id est visionem. Eodem modo dicitur voluntas ipsum instrumentum volendi, quod est in anima, et quod convertimus ad volendum hoc vel illud, sicut visum ad videndum diversa convertimus; et dicitur voluntas usus eius voluntatis, quæ est instrumentum volendi, sicut dicitur visus usus eius visus, qui est instrumentum videndi. Sicut igitur visum qui est instrumentum videndi habemus, etiam cum non videmus, visus autem quod est opus eius non est nisi cum videmus: ita voluntas, instrumentum scilicet volendi, semper est in anima, etiam cum non vult aliquid, velut cum dormit; voluntatem vero quam dico usum sive opus eiusdem instrumenti, non habemus nisi quando volumus aliquid. Illa igitur voluntas quam voco instrumentum volendi, una et eadem semper est quidquid velimus; illa vero quæ opus eius est, tam multiplex est quam multa et quam sæpe volumus; quemadmodum visus quem etiam in tenebris vel clausis habemus oculis, semper idem est quidquid videamus; visus autem, id est opus eius qui et visio nominatur, tam numerosus est quam numerosa et quam numerose videmus.

D. Plane video et amo hanc voluntatis discretionem, et iam mihi videor videre quam ex eius ignorantia patiebar deceptionem. Sed tamen tu prosequere quod incepisti.

M. Cum ergo videas duas esse voluntates, instrumentum scilicet volendi et opus eius: in qua harum duarum intelligis fortitudinem constare volendi?

D. In illa quæ est instrumentum volendi.

M. Si ergo scias virum ita fortem, ut eo tenente taurum indomitum taurus non possit se movere, et videas eundem virum ita tenentem arietem, ut ipse aries sese de manibus eius excutiat: putabisne illum minus fortem in tenendo arietem quam in tenendo taurum?

svod pokušení k tomu, co chtít nemám - nechápu, jak to, že pokušení není silnější než má vůle.

Učitel: Jak vidím, mylí tě dvojí význam slova vůle.

Žák: Rád bych tento dvojí význam poznal.

Učitel: Slovo vůle má dvojí význam, právě tak jako slovo vidění. Viděním totiž nazýváme jednak nástroj, jímž vidíme, tj. zrak čili paprsek procházející očima, kterým vnímáme světlo a věci, jež jsou na světle; jednak uplatnění tohoto nástroje, tj. akt vidění. Právě tak se vůlí nazývá jednak nástroj chtění, který je v duši a který obracíme k chtění toho či onoho - tak jako obracíme vidění k pohledu na různé věci; jednak užití této vůle, která je nástrojem chtění - tak jako se viděním nazývá užití onoho prvního vidění. A právě tak jako vidění ve smyslu nástroje máme, i když nic nevidíme, zatímco vidění ve smyslu uplatnění tohoto nástroje nastává, jen když se díváme - podobně vůle jakožto nástroj chtění je v duši ustavičně, i když nic nechce, kupř. když spí, kdežto vůli, kterou označuji jako užití či uplatnění tohoto nástroje, máme jen tehdy, když něco chceme. Vůle ve smyslu nástroje chtění je stále táž, ať chceme cokoli, avšak vůle ve smyslu uplatnění tohoto nástroje je tak rozmanitá, kolik věcí a jak často chceme. Právě tak jako vidění, jež máme i potmě či se zavřenýma očima, je stále totéž, ať vidíme cokoli, kdežto vidění ve smyslu aktu vidění je tak rozmanité, jak rozmanité věci a jak často vidíme.

Žák: Jasně vidím toto rozlišení a líbí se mi a také se mi zdá, že již vidím, jakého omylu jsem se dopouštěl proto, že jsem je neznal. Přesto však pokračuj v tom, co jsi začal.

Učitel: Když tedy vidíš, že vůle jsou dvě, totiž nástroj chtění a uplatnění tohoto nástroje - ve které z nich podle tebe spočívá síla chtění?

Žák: V té, která je nástrojem chtění.

Učitel: Jestliže bys tedy znal muže tak silného, že když drží nezkraceného býka, býk se ani nepohne, a viděl

D. Illum quidem non dissimiliter fortem in utroque illo opere iudicabo, sed eum sua fortitudine non æqualiter uti fatebor. Fortius enim operatur in tauro quam in ariete. Sed ille fortis est, quia fortitudinem habet; actio vero eius fortis dicitur, quia fortiter fit.

M. Sic intellige voluntatem quam voco instrumentum volendi, inseparabilem et nulla alia vi superabilem fortitudinem habere, qua aliquando magis, aliquando minus utitur in volendo. Unde quod fortius vult, nullatenus deserit oblato eo quod minus fortiter vult; et cum offertur quod vult fortius, statim dimittit quod non pariter vult; et tunc voluntas — quam dicere possumus actionem instrumenti huius, quoniam agit suum opus cum vult aliquid —, tunc inquam voluntas actio magis vel minus fortis dicitur, quoniam magis vel minus fortiter fit.

D. Aperta iam mihi esse quæ explicas necesse est ut fatear.

M. Vides igitur quia cum homo habitam rectitudinem voluntatis aliqua ingruente deserit tentatione, nulla vi aliena abstrahitur, sed ipsa se convertit ad id quod fortius vult.

Capitulum VIII.

Quod nec deus potest auferre voluntatis rectitudinem.

D. Numquid vel deus potest illi auferre rectitudinem?

M. Vide quomodo non possit. Totam quidem substantiam quam de nihilo fecit, potest redigere in nihilum, a voluntate vero habente rectitudinem non valet illam separare.

D. Huius tuæ mihi inauditæ assertionis multum a te rationem exspecto.

M. Nos loquimur de illa voluntatis rectitudine, qua iusta dicitur voluntas, id est quæ propter se servatur. Nulla autem est iusta voluntas,

bys toho muže držet berana tak, že by se beran z jeho rukou vytrhl — myslíš, že je slabší, když drží berana, než když drží býka?

Žák: Soudil bych, že je v obou případech stejně silný, avšak přiznávám, že své síly neužívá v obou případech stejně. V případě býka si počíná silněji než v případě berana. Sám je ovšem silný, protože má sílu, kdežto jeho činnost nazýváme silnou, protože se děje silou.

Učitel: Podobně se snaž nahlédnout, že vůle, kterou nazývám nástrojem chtění, má sílu, jež je od ní neoddělná a jež žádnou jinou mocí nemůže být přemožena; této síly však vůle při chtění užívá někdy více a jindy méně. Proto vůle v zákoném případě neopouští to, co chce silněji, když je jí nabídnuto něco, co nechce tak silně. Je-li jí však nabídnuto něco, co chce silněji, hned zanechá toho, co nechce tak silně. A tehdy se vůle — již bychom mohli nazvat činností uvedeného nástroje, poněvadž tento nástroj čirí své dílo, když něco chce — tehdy se tedy vůle nazývá více nebo méně silnou činností, neboť se děje s větší či menší silou.

Žák: Musím říci, že teď je mi to, co vysvětluješ, už zcela jasné.

Učitel: Vidiš tedy, že když člověk pod náporom nějakého pokušení opustí správnost vůle, kterou dříve měl, není jeho vůle odvedena od správnosti žádnou cizí silou, nýbrž sama se obrací k tomu, co chce více.

VIII. KAPITOLA

ANI BŮH NEMŮŽE VŮLI PŘIPRAVIT O JEJÍ SPRÁVNOST

Žák: Může snad Bůh připravit vůli o její správnost?

Učitel: Dávej pozor, proč nemůže. Může zajisté obrátit v nic veškerou podstatu, kterou stvořil z ničeho, avšak vůli, která má správnost, nemůže tuto správnost odejmout.

nisi quæ vult quod deus vult illam velle.

D. Quæ hoc non vult, plane iniusta est.

M. Servare igitur rectitudinem voluntatis propter ipsam rectitudinem est unicuique eam servanti velle, quod deus vult illum velle.

D. Sic oportet fateri.

M. Si deus separat hanc rectitudinem ab alicuius voluntate, aut volens hoc facit aut nolens.

D. Nolens non potest.

M. Si ergo aufert alicuius voluntati præfatam rectitudinem, vult quod facit.

D. Absque dubio vult.

M. Utique a cuius voluntate vult separare eandem rectitudinem, non vult eum rectitudinem servare voluntatis propter ipsam rectitudinem.

D. Sic sequitur.

M. Sed iam positum est servare hoc modo rectitudinem voluntatis esse omni servanti velle, quod deus vult illum velle.

D. Si positum non esset, ita tamen esset.

M. Ergo si deus sæpefatam rectitudinem tollit ab aliquo, non vult eum velle quod vult eum velle.

D. Nihil consequentius et nihil impossibilius.

M. Igitur nihil magis impossibile, quam deum rectitudinem voluntatis auferre. Quod tamen facere dicitur, quando non facit ut eadem rectitudo non deseratur. Porro diabolus vel tentatio ideo dicitur hoc facere sive voluntatem ipsam vincere et a rectitudine quam tenet abstrahere, quoniam nisi permetteret ei aliquid aut minaretur auferre, quod magis quam ipsam rectitudinem vult, nullatenus ipsa se ab illa quam aliquatenus vult averteret.

Žák: Očekávám, že toto své tvrzení, jež jsem dosud nikdy neslyšel, také dostatečně zdůvodníš.

Učitel: Mluvíme o takové správnosti vůle, pro kterou se vůle nazývá spravedlivou, tj. o správnosti zachovávané pro ni samu. Žádná vůle však není spravedlivá než ta, která chce, co podle boží vůle chtít má.

Žák: Která vůle to nechce, je jistě nespravedlivá.

Učitel: Zachovávat správnost vůle pro tuto správnost samu, tedy pro každého, kdo ji zachovává, znamená chtít to, co podle boží vůle chtít má.

Žák: To musím přiznat.

Učitel: Jestliže Bůh něčí vůli připravuje o tuto správnost, činí to buď z vlastní vůle, nebo proti své vůli.

Žák: Proti své vůli to činit nemůže.

Učitel: Jestliže tedy něčí vůli odnímá uvedenou správnost, chce to, co činí.

Žák: Nepochybně ano.

Učitel: Zajisté však nechce, aby ten, jehož vůli chce připravit o tuto správnost, zachovával správnost vůle pro tuto správnost samu.

Žák: To je nutný důsledek.

Učitel: Již jsme však vyložili, že zachovávat takto správnost vůle znamená, pro každého, kdo ji zachovává, chtít to, co podle boží vůle chtít má.

Žák: Bylo by to tak, i kdybychom to nevyložili.

Učitel: Jestliže tedy Bůh někomu odnímá správnost, o níž stále mluvíme, nechce, aby ten člověk chtěl, co zároveň podle boží vůle chtít má.

Žák: Není nic důslednějšího a zároveň nic nemožnějšího.

Učitel: Není tedy nic nemožnějšího, než aby Bůh odňal správnost vůle. Přesto se říká, že to dělá, když nám nezábrání tuto správnost opustit. Rovněž o ďáblu či o pokušení se říká, že to dělají nebo že vůli přemáhají a odvádějí od správnosti, již se drží - a sice proto, že kdyby jí nepředložili něco, co vůle chce víc než samu správnost anebo jí nepohrozili ztrátou něčeho takového, nikdy by se sa-

M. Ista servitus non est nisi impotentia non peccandi. Sive enim dicamus eam impotentiam esse redeundi ad rectitudinem, sive impotentiam recuperandi aut iterum habendi rectitudinem: non ob aliud est homo servus peccati, nisi quoniam per hoc, quia nequit redire ad rectitudinem aut recuperare aut habere illam, non potest non peccare. Cum autem habet eandem rectitudinem, non habet impotentiam non peccandi. Quare quando habet rectitudinem illam, non est servus peccati. Potestatem autem servandi rectitudinem semper habet, et cum rectitudinem habet et cum non habet; et ideo semper est liber.

Quod autem quaeris cur quando non habet rectitudinem magis dicitur liber, idcirco quoniam ab alio non ei potest auferri quando habet, quam tunc servus cum habet rectitudinem, ideo quia non potest eam recuperare per se quando non habet: tale est ac si quaeras, cur homo cum sol abest magis dicitur habere potestatem videndi solem propter hoc quia intueri illum potest cum adest, quam dicitur cum sol adest habere impotentiam videndi solem, quoniam quando abest non potest eum sibi facere praesentem. Sicut enim, etiam quando sol abest, habemus in nobis visum quo illum videmus cum adest: sic etiam, quando rectitudo voluntatis nobis deest, habemus tamen in nobis aptitudinem intelligendi et volendi, qua eam possumus servare propter se cum eam habemus. Et sicut quando nobis nihil deest ad videndum solem nisi praesentia eius, tunc solummodo non habemus illam potestatem, quam nobis facit eius praesentia: sic tantummodo quando rectitudo illa nobis deest, tunc habemus illam impotentiam, quam facit nobis eius absentia. Semper igitur habet homo arbitrii libertatem, sed non semper »servus est peccati«, sed quando non habet rectam voluntatem.

D. Si intende cogitassem quae supra dicta sunt, quando videndi potestatem in quattuor potestates distribuisti, non hic dubitassem. Quare fateor culpam huius dubitationis meae.

M. Parcam tibi nunc, si deinceps ea quae dicimus sic praesentia cum

XII. KAPITOLA

PROČ SE ČLOVĚK SPÍŠE NAZÝVÁ SVOBODNÝM, I KDYŽ MU SCHÁZÍ SPRÁVNOST (A TO PROTO, ŽE POKUD JI MÁ, NEMŮŽE O NI BÝT PŘIPRAVEN), NEŽLI OTROKEM, I KDYŽ SPRÁVNOST MÁ (PONĚVADŽ POKUD JI NEMÁ, NEMŮŽE JÍ SÁM ZNOVU NABÝT)

Ale rád bych věděl, proč se člověk spíše nazývá svobodným, i když mu schází správnost (poněvadž mu ji nikdo jiný nemůže vzít, pokud ji má), než otrokem, i když správnost má (protože jí přece nemůže sám znovu nabýt, pokud ji nemá). Otrokem je totiž proto, že se nemůže vymanit z hříchu, svobodným proto, že ho nic jiného nemůže od správnosti odvést. A tak jako nikdy nemůže být odveden od správnosti, pokud ji má, tak se ani nemůže vymanit z hříchu, pokud správnost nemá. A jako má stále onu svobodu, zdá se také, že je stále v onom otroctví.

Učitel: Toto otroctví není nic jiného než neschopnost nehřešit. Ať už totiž říkáme, že je to nemožnost vrátit se k správnosti, nebo nemožnost znovu správnosti nabýt či ji znovu mít – člověk je otrokem hříchu jedině proto, že mu tato nemožnost znemožňuje nehřešit. Když však tuto správnost má, je schopen nehřešit. Proto když ji má, není otrokem hříchu. Avšak schopnost zachovávat správnost má vždycky, ať už správnost má, nebo nemá, a proto je vždycky svobodný.

Ale teď k tvé otázce, proč se člověk spíše nazývá svobodným, když mu schází správnost (protože pokud ji má, nikdo ho o ni nemůže připravit), než otrokem, když správnost má (poněvadž ji nemůže znovu nabýt, pokud ji nemá). Je to, jako kdyby ses ptal, proč o člověku spíše říkáme, že je schopen vidět slunce, a to i tehdy, když se slunce schová (poněvadž když je slunce na obloze, může se na ně dívat), než abychom říkali, i když je slunce na obloze, že takovou schopnost nemá (jen proto, že když se slunce schová, nemůže je přivolat). I když se totiž slunce schová, máme zrak,

opus erit habueris, ut ea nobis necesse non sit repetere.

D. Gratam habeo tuam indulgentiam; sed ne mireris, si ea quæ non consuevi cogitare, non sunt mihi propter unam auditionem omnia semper ad intuendum in corde præsentia.

M. Dic adhuc si quid in definitione libertatis arbitrii quam fecimus dubitas.

Capitulum XIII.

Quod 'potestas servandi rectitudinem voluntatis propter ipsam rectitudinem' sit perfecta definitio libertatis arbitrii.

D. Unum est quod adhuc aliquantulum in ea me sollicitat. Nam sæpe habemus potestatem servandi aliquid, quæ tamen libera non est, ut aliena vi impediri non possit. Quamobrem cum dicis quia libertas arbitrii est potestas servandi rectitudinem voluntatis propter ipsam rectitudinem: vide ne forte addendum sit, quod illam potestatem tam liberam esse designet, ut nulla vi superari possit.

M. Si potestas servandi rectitudinem voluntatis propter ipsam rectitudinem aliquando inveniri posset absque illa quam perspeximus libertate, expediret ut quod dicis adderetur. Sed cum dicta definitio sic perfecta sit ex genere et differentiis, ut nec minus aliquid claudat nec plus quam illa quam quærimus libertas, nihil illi addendum aut demendum intelligi potest. Est enim 'potestas' libertatis genus. Quod autem additum est 'servandi', separat eam ab omni potestate quæ non est servandi, sicut est potestas ridendi aut ambulandi. Addendo vero 'rectitudinem' secrevimus eam a

jímž je můžeme vidět, je-li na obloze. A právě tak, i když nám schází správnost vůle, jsme přesto uzpůsobeni k tomu, abychom mohli nahlížet a chtít, a díky tomuto uzpůsobení můžeme správnost pro ni samu zachovávat, pokud ji máme. Schází-li nám k vidění slunce právě jen jeho přítomnost, nemáme prostě možnost je vidět, neboť tu nám skýtá jeho přítomnost. Podobně když nám schází ona správnost, nejsme schopni nehřešit – právě proto, že nám chybí správnost. Člověk má tedy vždycky svobodu rozhodování, není však vždycky "otrokem hříchu", nýbrž jen tehdy, když mu schází správná vůle.

Žák: Kdybych si byl správně rozmyslel, co bylo dříve řečeno, když jsi rozdělával možnost vidění do čtyř možností, nenapadla by mě tato pochybnost. Proto přiznávám, že jsem si ji zavinil sám.

Učitel: Rád ti to odpustím, pokud si napříště v případě potřeby budeš schopen všechno, co jsme řekli, tak rychle vybavit, abychom to již nemuseli opakovat.

Žák: Jsem ti vděčen za tvou laskavost, ale nediv se, jestliže věci, o nichž nejsem zvyklý přemýšlet, nemám po jednom slyšení všechny pohotově před očima.

Učitel: Pověz tedy, zda máš ještě nějakou pochybnost o definici svobody rozhodování, kterou jsme vyslovili.

XIII. KAPITOLA

"SCHOPNOST ZACHOVÁVAT SPRÁVNOST VŮLE PRO TUTO SPRÁVNOST SAMU" JE ÚPLNÁ DEFINICE SVOBODY ROZHODOVÁNÍ

Žák: Ještě je v naší definici něco, co mě trochu znepokojuje. Nebť jsme často schopni něco zachovávat, přesto v tom však nejsme svobodni natolik, aby nám v tom nemohla zabránit žádná cizí síla. Proto když říkáš, že svoboda rozhodování je schopnost zachovávat správnost vůle pro tuto správnost samu, uvaž, zda snad není třeba dodat, že na-

potestate servandi aurum et quidquid non est rectitudo. Per additamentum ‚voluntatis‘ segregatur a potestate servandi rectitudinem aliarum rerum, ut virgæ aut opinionis. Per hoc autem quod dictum est ‚propter ipsam rectitudinem‘, dividitur a potestate servandi rectitudinem voluntatis propter aliud, ut cum servatur propter pecuniam aut naturaliter. Servat enim naturaliter canis rectitudinem voluntatis, cum amat catulos suos aut dominum suum sibi beneficientem. Quoniam igitur nihil est in hac definitione, quod non sit necessarium ad concludendam libertatem arbitrii rationalis voluntatis et ad alia excludenda, et sufficienter illa includitur et alia excluduntur: nec abundans utique nec indigens est hæc nostra definitio. Itane tibi videtur?

D. Mihi utique perfecta videtur.

M. Dic ergo si quid vis amplius de libertate hac, propter quam imputatur illam habenti, sive faciat bonum sive faciat malum. De hac enim sola nunc noster est sermo.

Capitulum XIV.

Divisio eiusdem libertatis.

D. Restat nunc ut dividas eandem libertatem. Quamvis enim secundum hanc definitionem communis sit omni rationali naturæ, multum tamen differt illa quæ dei est ab illis quæ rationalis creaturæ sunt, et illæ ab invicem.

M. Libertas arbitrii alia est a se; quæ nec facta est nec ab alio accepta, quæ est solius dei; alia a deo facta et accepta, quæ est angelorum et hominum. Facta autem sive accepta alia est habens rectitudinem quam servet, alia carens. Habens alia tenet separabiliter, alia inseparabiliter. Illa quidem quæ separabiliter tenet, fuit angelorum omnium, antequam boni confirmarentur et mali caderent; et est omnium hominum ante

se definice označuje tuto schopnost jako tak svobodnou, že ji žádná cizí síla nemůže překonat.

Učitel: Kdyby schopnost zachovávat správnost vůle pro tuto správnost samu mohla někdy postrádat onu svobodu, kterou máme na mysli, bylo by užitečné připojit to, co říkáš. Avšak poněvadž je řečená definice co do udání rodu i druhových diferencí tak úplná, že nezahrnuje nic méně ani více než právě svobodu, kterou hledáme, nelze dospět k náhledu, že by bylo třeba jí něco přidávat nebo ubírat. Rodem svobody je totiž "možnost", resp. "schopnost".¹ A když dodáme, že schopnost "zachovávat", odlišujeme ji tím od každé schopnosti, která není schopností zachovávat, jako kupř. schopnost smát se nebo chodit. A připojujeme-li slovo "správnost", vymezujeme tím tuto schopnost vůči schopnosti uchovávat zlato nebo cokoli jiného, co není správnost. Dále slovem "vůle" se vyznačuje, že nejde o schopnost zachovávat správnost něčeho jiného, kupř. správnost mínění nebo přímost prutu.² Řekneme-li však "pro tuto správnost samu", vylučujeme tím schopnost zachovávat správnost vůle kvůli něčemu jinému, kupř. kvůli majetku nebo z přirozeného sklonu. Vždyť pes od přirozenosti zachovává správnost vůle, když miluje svá mláďata nebo svého pána, který mu prokazuje dobro. V této definici tedy není nic, co by nebylo nutné, má-li zahrnovat svobodu rozhodování rozumné vůle a vylučovat všechno ostatní, což obojí činí dostatečně. Proto v této naší definici nic nepřebývá ani neschází. Anebo se ti to nezdá?

Žák: Zdá se mi zcela úplná.

Učitel: Řekni tedy, chceš-li ještě něco vědět o této svobodě, díky níž je každý, kdo ji má, odpovědný za to, zda koná dobro nebo zlo. Vždyť právě o ní mluvíme.

1 Viz poznámka na str. 209

2 Viz poznámka na str. 165

(Pozn. překl.)

(Pozn. překl.)

mortem, qui habent eandem rectitudinem. Quæ vero tenet inseparabiliter, ¹²
est electorum angelorum et hominum. Sed angelorum post ruinam repro-
batorum, et hominum post mortem suam. Illa autem quæ caret rectitudine,
alia caret recuperabiliter, alia irrecuperabiliter. Quæ recuperabiliter caret, ¹⁵
est tantum in hac vita omnium hominum illa carentium, quamvis illam multi
non recuperent. Quæ autem irrecuperabiliter caret, est reproborum angelo-
rum et hominum; sed angelorum post ruinam, et hominum post hanc vitam. ¹⁸

D. De definitione et de divisione libertatis huius deo annuente sic
mihi satisfacisti, ut nihil queam invenire, quod necesse habeam de illis
interrogare.

21

ROZDĚLENÍ TÉTO SVOBODY

Žák: Nyní zbývá, abys tuto svobodu rozdělil. Neboť ač-
koli je podle naší definice společná všem rozumným bytos-
tům, přesto se velmi liší svoboda boží od svobody rozum-
ných tvorů a také svoboda jednotlivých rozumných tvorů je
rozličná.

Učitel: Svoboda rozhodování má jednak původ sama v so-
bě - ta není stvořená ani darovaná a náleží pouze Bohu;
jednak ji stvořil a daroval Bůh - tu mají andělé a lidé.
Tato svoboda stvořená čili darovaná zase buď má správnost,
již by mohla zachovávat, anebo ji nemá. Svoboda, která ji
má, se jí dále drží, buď tak, že o ni ještě může přijít,
anebo tak, že o ni již přijít nemůže. Ta první náležela
všem andělům, dříve než byli dobří utvrzení a zlí padli;
a také náleží až do smrti všem lidem, kteří tuto správnost
mají. Ta druhá, která o správnost, již se drží, už nemůže
přijít, náleží vyvoleným andělům a lidem. Andělům však až
po pádu zavržených a lidem až po smrti. Svoboda, již
správnost schází, je jednak taková, která může správnosti
znovu nabýt, jednak taková, která jí znovu nabýt nemůže.
Ta první náleží v tomto životě všem lidem, kterým chybí
správnost - ačkoli mnozí z nich již správnosti znovu nena-
budou. Tu druhou, která správnosti již nabýt nemůže, mají
zavržení andělé a lidé. Andělé však až po svém pádu, lidé
až po smrti.

Žák: Svou definicí i rozdělením svobody jsi mi s boží
pomocí odpověděl tak dostatečně, že již nemohu najít nic,
nač bych se v této věci potřeboval ptát.¹

1 Ke kap. XIV. srov. August., PL 41,802.